

Emlékszel-e Dolly Bellre?

Regény, I. rész

Amikor Chilébe indulsz

A pločei temető felé haladva, a Sabura iskolájához vezető úton, a dél-előtti váltás diákjai letették a táskáikat, és tenyerükkel megdörzsölték csipás szemüket: Hitler játszóterén egy igazi körhinta állt, kéttucatnyi faüléssel, amelyek vasláncokon lógtak a tetőszerkezet széles, színes peremén. A kopott fagerendák, láncok, deszkák és láthatatlan vezetékek halmazából a városnegyed reggelének csöndjébe berobbantak a trombiták, dobok, harmonikák hangjai, amitől a megtorpant gyermektettekben fölpezsdült a vér. Élő, ám valószínűtlen női hang hallatszott, és a gyerekek számára is követhető ritmusban olyan csodálatos szavakat mondott, amitől a gyerekek szeme elé köd ereszkedett, és látomásaik támadtak:

*„Amikor messzire indulsz,
Chilébe, Chilébe,
tudd, hogy ott minden nő
bájos, mint egy tündér
és szép, mint egy álom.
Ajjaj, ajjaj – ott, Chilében!”*

Így kezdődött, a tündérszép nőkről és a messzi Chiléről szóló dallal az otthon is és a haverok által is csak Dinónak nevezett Sabahudin Zolj tizenhetedik tavasza. A nevét Sabahudin a büszkeség fölemelő érzésével viselte, mert éppen neki jutott az a szerencse, hogy a családi nevek katalógusából apja fivére, Sabahudin Zolj nevét kaphatta, aki grafikus, tipográfus és kommunista volt, akinek élete és teste, a jasenovaci haláltábor Száva menti hordalékába merülve, lassan a legendák világába költözött. Az ifjú

Sabahudin ezen a nyáron jutott az élet, a nagybetűs Élet résnyire nyitott ajtaja elé – ezt a szót mindig így, nagybetűvel jegyezte le az egyébként hányavetien vezetett naplója lapjaira. Nem volt se kisfiú, se fiatalember, se férfi, se gyermek – Dino ezen a nyáron egyszerűen egy lény volt, hímnemű lény, akit épphogy csak elkaptak az erotikus elektromossággal teli éjszakai álmok, egy lény, akinek sokat járt a szája és könnyen elsírta magát – e két tulajdonsága minden bizonnyal két gyermekkori élményéből következett: az első a kalandregények hatalmas köteteinek éjszakába nyúló, orgazmatikus órákon át tartó újra meg újra történő olvasása, amely irodalom, ha az ember idejekorán olvassa, oly eredményesen és kifinomultan fejleszti az erkölcsi ösztönöket, és amelyet, pontatlanul és igazságtalanul, ponyvának szokás nevezni – és a második, amelyet nehéz nevesíteni, de kétségtelenül szorosan kötődik a Szarajevó–Zvornik–Szarajevó-vonalon történő családi költözésekhez: a fabútorokkal megrakott teherautó nehéz brummogása, az elpotyogtatott és visszatartott könnyektől vörös szem égető érzése, a hányás savas szőlőíze, ott áztak előtte, egy tócsában, az imént elfogyasztott, sárgásfehér, szétmálló szőlőszemek, miközben a sofőr a motort pihentette és a torkát ápolta a vlasenica-i kocsmában, amelynek Sabahudin nem emlékszik a nevére, de amelyet, minden bizonnyal, Rodóhoz címeztek.

Íme, a síró fiú szeme előtt ezen a nyáron az Élet ajtaja egy pár formás, egészséges, széttárt láb formájában tárult föl, amely lábak N. N.-hez tartoztak – a parasztlányka neve örökre Sabahudin titka maradt, más csak a becenevét ismerte, az terjedt el három kerületben vagy még távolabbra is, ki tudja, merre, a csöppet sem sík Bosznia-szerte, amerre a lány egyetlen, szomorú életének boldogtalan és zavaros útjai vezettek. Azt se lehetett tudni, hogyan esett meg, hogy ez a csinos parasztlány a Dolly Bell nevet viselje, de akik emlékeznek a szarajevói Istra kertmozi előtt összegyűlő tömegre és az ott megesett verekedésekre, azoknak az is eszébe fog jutni, hogy azokban az években a leghosszabban műsoron maradó varázslatos film az *Európa éjjel* című volt, amelyben, valami párizsi bárban, megjelenik egy valószínűtlen szépségű sztriptíztáncosnő ezzel a névvel. A fiúk, az ügyeletes önkielégítőik, akkor ugráltak le a környező tetőkről, amikor a szomszédos Bezistan melletti utcákban hangtalanul, lekapcsolt fényszórókkal megjelent a rabomobil, tele a logavinai és vratniki rendőrök tette kész és jókedvű fiatal rendőreivel, élükön, természetesen, a híres-nevezetes Salko Ježszel, akinek négyszeres tokával tarkított, zsíros és izzadt arcától és szőrös, húsos kezétől fejvesztve menekült, aki csak tudott, fiatal és idős, hamis és igaz, tettes és ártatlan egyaránt, a Marindvortól a Vratnikig, a Maltától a Skenderijáig, a Hridtől a Sedrenikig. (Azt beszéltek, és eb-

ben kell lennie némi igazságnak, hogy egy bizonyos Tarzo – ez a speciális szarajevói névadás jó példája: Dragan = Drago, Tarzan = Tarzo – azt tetováltatta a karjára, hogy: Halál Salko Ježre! Hogy ő mennyi verést kaphatott!)

Az élet tehát ezen a nyáron is csordogált, részben a kertmozi előtt, részben a Kajtez-kapunál, részben Hitler játszóterén, amelyhez, a Kovači mellett futva, a gyerekek a „Chilébe! Chilébe!” fölkiáltással közeledtek. Körben, a sírköveknél, a környező házakból kitelepedett nők üldögéltek a földre terített ponyvákön: a számos villanyégő fénye, a zene ritmusát követve, ott villogott a sárga kávéfőző dzsejzvák rezén. A nők ráérő csivitelése nem tartott sokáig: hamarosan elkezdődtek a verekedések. A vratnikiak a bistrikiak ellen, a patkeiak a pirušaiak ellen, ezek azok ellen, amazok emezek ellen. A ringlispíl fölötti falról először kőzapor hullott, majd bevonult a gyalogság botokkal és láncokkal fölfegyverkezve, és a harc test test ellen folytatódott. A körhintások kapkodva leállították a masinát, az ülések a levegőben egymásnak koccantak, gyerekek visítozása és sivalkodása töltötte be a levegőt, a kávézó nők meg fedezéket kerestek a ritkásan álló sírkövek mögött. Sabahudint ezek a verekedések valahogy elkerülték, valamelyik falnak támaszkodva megpróbálta megérteni, mi is történik éppen, és fölfedezett egy mindig érvényes szabályt, mely szerint a körhintások a verekedés után mindig más ritmusú zenét kapcsoltak be, mint amilyen a harc kitörése előtt szólt. Óvatosan közelített a ringlispíllhez, akárcsak a többiek, a lassan összegyűlő tömegben egy lány arcát keresve, akinek telt és kidagadó keblei ott ringtak álmai sötétjében, amelyekből nyirkos öllel ébredt, zavaros tisztátalanságérzéssel. A lánnyal való egyetlen találkája, amelyre a lány el se jött, a fájdalom és a sértettség vékony hártáját vonta Dino szemé elé, a gyomrában pedig ott görcsölt valamiféle érthetetlen bosszúvágy gombóca: most ártatlannak és butának tűnt a lány arca, végtelenül butának, és ebben, úgy tűnt számára, egy kis vigasz is lapult. És az a dal, ami éppen ordít a hangszórókból, mintha éppen neki, Sabahudinnak szólna, és ő ugyan próbálja a gondolatait valami mással elfoglalni, de ez nem sikerül neki, és a három tenorhanggal együtt ejti ki a szavakat, amelyek tele vannak a csak általa ismert fájdalommal és értelemmel:

*„...A hídon várok rád,
talán mégis eljössz,
és reszketek, ha a víz
erejét nézem –
Mint a tovatűnő folyó
Te is elmész majd mellettem...”*

Ez a dallam visszhangzik majd a fülében éjszaka is, a galambdúc magányában, amit saját két kezével épített, elfelezve a sufni belső terét egy vízszintes deszkalappal, amin aztán, függőleges drótfalat emelve, kialakított egyrészt egy galambdúcot, másrészt egy külön lakrészt, „Dino bázisát”. Az egyik oldalon a galambbúgás, szétszórt búzaszemek és tollak, a másikon gyertyák, elemlámpa, *Az acélt megedzük*, *A raguzai kalóz*, egy bizonyos Benedetto Croce *Esztétikája*, amely kapcsán Dino nem győzött csodálkozni, hogyan kerülhetett ez a könyv apja, a városi gyorséttermet igazgató Mahmut Zolj házikönyvtárába. Apja szeretetét Dino kétségtelenül bírta, akár valamiféle privilégiumokat is biztosító mértékben, de emberi mivoltát és életútját nem látta át tisztán. Az apa és a fia közötti gyakori beszélgetések minden isteni és emberi témát és történetet érintettek, csak azt a színpadot takarta mindig vastag függöny, amelyen az eredetileg géplakatosi végzettségű, majd szakszervezeti tagból a munkaügyi minisztérium magas rangú tisztviselőjévé avanszált Mahmut Zolj magánélete zajlott.

Nappalok és éjszakák Zoljék házában

Zoljék házában a nap anya cédulájával és az asztalon hagyott százdinárossal kezdődött. Fiai minden reggel csipás szemmel olvasták könyvelői zsinórírással írt üzenetét, amely figyelmeztetés, fenyegetés és kérés volt egyszerre: *Kenyér 42, tej 35. A visszajáróra és Melihára vigyázzatok*. A fivérek mindegyike a saját dolga után indult: Kerim valahova le, a városba, a barátaihoz – érettségizők voltak, lemezjátszóikon a legújabb Paul Anka-lemezek forogtak, otthonaikban éjszakánként összejöttek inni és táncolni, és ezeket az alkalmakat a csodálatos zsúr szóval illették, amelyben Sabahudin ott érezte a női test és a félhomály illatát, de amelynek szó szerinti jelentése titokban maradt; behúzódott a galambdúc csöndjébe, a könyvei közé, amelyek közül rendre megszédülve jött elő: a barátaihoz, az utcára, rogyadozó léptekkel ment ki, minden saját identitástól megfosztva megpróbálta a világot Niko Bartula, a raguzai kalóz szemével látni, hisz az ő élete tűnt számára egyedül elfogadhatónak, valósnak és lehetségesnek. Egyszer fordult csak elő, egyetlen pillanatra, hogy forró kamasz gondolatait megakasztották barátja, Mansud Kotur szavai, akinek néhány napra kölcsönadta eme csodálatos könyv első kötetét: „Lárifári. Az első betűtől az utolsóig.” A legfiatalabb Zolj fiúnak, Midhat Zoljnak, az elektrotechnikai középiskola kedvetlen tanulójának saját üzletei voltak: lottó, ócskavas, lopás, bronz és réz – egyetlen, ám nehezen megvalósítható céllal: hogy megkettőzze a százdinárossát, majd az a kis tőke tovább növekedjen, hogy valami „komolyabb üzletbe” lehessen fogni. Sabahudin sok szerencsét kí-

vánt az öccsének a pénzszerzés nehéz munkájában, és az idősebb büszkesége nem akadályozta meg abban, hogy néha szó szerint asszisztáljon, különböző kétékezi munkák elvégzésével: csillámmal szórta meg az újívi üdvözlőlapokat, háromszögletűre vágta a csomagolópapírt, amelyekből a csúcsos szilveszteri süvegek készültek...

Anyjuk reggeli írásos üzeneteiben csak a kenyér és a tej vásárlására vonatkozó rész volt megkérdőjelezhetetlen: a visszajáróért a fivérek nagy harcot folytattak különböző kitalált iskolai fizetnivalókra hivatkozva, amihez, hál' istennek, nem voltak soha ötletek híján. A húguk a barakkok közötti udvaron játszott, és ha egyáltalán vigyázni kellett rá, akkor azt megtették a jótét lélek szomszédasszonyok, a Semija Zolj iránti szeretetből és sajnálatból – aki a Željezničar kereskedelmi vállalat könyvelője és négy gyermek szenvedő anyja volt („egyik a másiknak épp csak a füléig ér”) és Mahmut Zolj boldogtalan felesége, akiről az volt az egyszer és mindenkorra megálapított vélemény, hogy jó és rendes ember – ha nem iszik.

És mikor nem iszik Mahmut Zolj? Sabahudin, aki a naplójába azt írta: „A könyvekből megtanultam, hogy sokat gondolkodjam magamról” – hiába próbált valami törvényszerűséget találni apja lerészegedéseiben. Csak egy dolog tűnt bizonyosnak: veszélyes volt, amikor apja kiöltözött, tiszta inget húzott és vasalt öltönyt, amit alapos tisztálkodás előzött meg a mosdónál. Apja fekete cipőjét kenve és fényesítve Sabahudin fél szemmel apja meztelen focista vádlóját vizsgálta, és azon csodálkozott, mi szépet talál apja abban az énekben, amelyet alig hallhatóan dudorászott, miközben ecsettel szappanozta igazgatói arcát, és alumíniumnyelű borotváját végighúzogatta sárgásbarna borostával borított arcán: „Jajce túloldaláááááááááán, a fű se nő taláááááááááán...”

Apja lerészegedéseinek fájdalommentes és boldog változata az volt – Sabahudin emlékei szerint –, amikor még délután hazaért, enyhén imbolygó járással, és már az ajtóban fölötté az egyikét azon kérdéseinek, amelyekre nem lehetett válaszolni, és ő nem is várt rájuk választ:

– Mi újság a nagyvilágban?

– Mondd el te, hadd tudjuk – mondta az anyjuk, dühöt mímelve, ami hamarosan valódi dühbe fordult, amikor Mahmut Zolj elkezdte kipakolni zsebeiből a gyűrött bankókat, majd anélkül, hogy megszámolná, vagy akár csak megnézné őket, szétszította a fiai között, akik egy csöppet sem ellenkeztek.

– Ezt teszi a kocsákban is. Nekem meg nincs mit ennem.

– A kommunizmusnak 2000-ig be kell következnie – kiáltotta feleséget fölkapva Mahmut Zolj. Körbe-körbe forgott vele, veszélyesen a padló felé dőlve.

– Csak te ne igyál. Nem kell annál jobb kommunizmus! – válaszolt az anyjuk, igyekezve megszabadulni apjuk öleléséből, miközben Sabahudin arca boldogságtól sugárzott, hiszen olyan helyzetben látta őket, ami akár boldogságra is hasonlíthatna.

Apja részegségének fájó és szerencsétlen változataira éjszaka került sor: anyja elfojtott sírása, majd apja sötét árnyékának körvonala az ajtókeretben, és részegen matató keze a villanykapcsolón:

– Föl, gazemberek!

A fiai egyenként másztak ki a széles franciaágyból, elítéltként járultak az asztalhoz, amelynek élén, látszatra nyugodtan és higgadtan, ott ült az apjuk:

– Nők a másik szobába! – ez volt apjuk utolsó parancsa az éjszakai családi konferencia megkezdése előtt, amelynek „napirendjét” az aktuális családi bonyodalmak képezték, és amelyek a következő egyszerűséggel kerültek a jegyzőkönyvbe: 1. Kerim, 2. Sabahudin, 3. Midho, 4. Egyéb. Apjuk arcának viasza ott olvadozott az asztal fölötti lámpa fényében, amelyet apró, fekete légypiszokpötytyök tarkítottak. Sabahudin nem tudta levenni szemét apja asztalon nyugvó kezéről: ujjait összefűzte, és ebből az ujjgubancból időnként kiszabadult a jobb kéz, és az ujjak ideges kopogtatásba kezdtek a viaszosvászon asztalterítő mintáján.

– Hogy ne gondoljátok, hogy részeg vagyok, a gyűlést Kerim fogja vezetni!

A negyedik napirendi pontban beígért atyai pofonoktól való félelmében Kerim táviratba illő mondatokban beszélt, elhallgatva mindazt, amit el lehetett hallgatni, tompítva mindennek az élet: Midho egyeseit, Sabahudin dohányzását, saját hatáskörtúllépését, amikor öccsei vétkeit saját kezűleg kiosztott pofonokkal intézte el...

A fivérek ezeket az éjszakai konferenciákat annak alapján különböztették meg egymástól, hogy apjuk mindegyikre egy-egy új szót hozott. Olyan szavak voltak ezek, amelyek jelentése Sabahudin számára többnyire ismeretlen volt, de apja végtelen ismételtetése azt eredményezte, hogy azok könnyen értelmet nyertek.

– Én permanensen ezt kapom tőled. Per-ma-nen-sen! Permanensen ezt ígéreted! Per-ma-nen-sen!

Így szivárogtak be Sabahudin szókincsébe azok a szavak is, amelyeket a kalandkönyvei világában hiába keresett volna: absztrahál, disztिंगvál, abszurd, abszolvál, digresszió... És gyorsan megértette, hogy az éjszakai konferenciák egyetlen megnyugtató kimenetele akkor lehetséges, ha az apjuk magától belekeveredik a digresszió hálójába, amelyből aztán a legkevésbé sem allegorikus történetek következtek, apja iskolás éveiről, amelyet

papucsban járt végig, arról, hogyan rajzolt a pénzesebb szülők gyerekeinek, hogy pénzelje a tanulmányait (a tehetségéről szóló bizonyíték ott volt az asztalon: a gyűrött napilapok szélén kigyózó firák, karikatúraszerű portrék...), a két hónapos beledijai raboskodása során kapott verésekről, a Gestapóról és a „domobránokról”...

– Elmúlt az Egyéb is pofonok nélkül – mondogatta Midho Sabahudin-nak hátat fordítva, lábtól fekvé, és a takaróját magára húzva, amire Sabahudin nem válaszolt semmit, csak igyekezett gazdaságosan kihasználni a takaró ráeső részét, miközben a fejében a következő mondat visszhangzott: „Mindezt le kell majd írni egy szép napon.”

A Kajtez-kapunál

A Baščaršija papírra soha nem vetett történetének Patkéra vonatkozó részéből szinte bármi kimaradhatna, csak annak a két négyzetméteres betondarabnak a történelmi szerepe nem, amelyhez némi elkorhadt kapufélfa is tartozott, amelyet simára koptatott a sok rátámaszkodó, és amelyről vedlett az ezredik rákent festékréteg is. Itt, ezen a helyen, a Kajtez-kapunál, mintha őrt állnának, úgy váltakoztak a patkei nemzedékek, és Sabahudin saját centrifugális pontjából vágyakozva vizslatta a történelmi kör középpontját, ahol azok a fölnőttek üldögéltek, akik épp vitték a szót, miközben az őket hallgató tömeg előtt, a kőlépcső aljában, egyre csak nőtt az átetsző, nemzedékeket összekötő nyálpocsolya. Sabahudin nem emlékszik, hogy valaki valaha is látta volna Kajtez béget, e sokszobás, alapincézett, erkélyes ház gazdáját, de arra emlékszik, hogy a dagadó nevetés pillanataiban az emberek feje fölött ki-kinyílt a rácsos keskeny ablak, és Emina asszony bánatos, megnyúlt arcáról könnyes szavak hullottak alá:

– Szégyelljétek magatokat! Kajtez bég a halálán van, ti meg itt vigadtok. Mi lesz a lelketekkel, hogy az Isten verjen meg benneteket!

Naplójában Sabahudin ezt a helyet kilátónak nevezte, elsősorban arra a funkciójára gondolva, amelyet az ő szerelmi életében töltött be („Ott voltam a kilátón. Nem jött arra.”) nem is sejtve, mennyire gazdag jelentéstartalommal bír a kitalált név, mely titkosítási törekvésének eredménye volt, és amellyel a Kajtez bég háza előtti betonlépcsőt illette.

A kilátó!

Míg Sabahudin haverjainak fülelő fülébe – nem tudva megkülönböztetni a valósat a valótlantól, a lehető a lehetlentől – századszorra kúsztak be Drenko Zlok, az örök önkéntes-ügyeletes mesélő erotikus vallomásának szavai, és míg egyre nőtt a fiúk előtti nyálpocsolya, a kilátó látókörébe számtalan kép és arc kerül be, mind Sabahudin soha meg nem írt baščaršijai krónikáiba való.

Szemben, a kartonlapokkal kifoltozott ablakkeretben, egy párna zsíros textiljére könyökölve, kócosan, ősz hajjal ott volt Lejmoló Nyanya. Ő hetente egyszer jön ki a házból, elmegy valamelyik templom elé, ott összekoldulja a heti betevőjét, és visszatér kis ablakába, saját *kilátójába*. Sabahudin emlékei között, ahol Lejmoló Nyanya nevének kellene lennie, nagy üresség tátong, mert nem utal a származására ez a helyi szlengből eredő ragadványnév, ami kolduló életmódjára utal. Nagyon ritkán fordult elő, hogy az ablakban fölhangzott volna a hangja, a kéregető, öreges hang, és a hibásan hangsúlyozott hosszú oooooo árulkodott volna az asszony olasz származásáról.

– Nikoloooooo! Kérek egy cigit!

Erre a megszólításra Nikola Jočić reagált a szomszéd házból, aki Sabahudin barátjának, Mansud Kotur anyjának albérlője volt, és akinek sorsa összefonódott Sabahudinéval egy egész hosszú decemberre és egy szilveszter éjszakára, amikor Mahmut Zolj azt mondta Nikola Jočićról:

– Nem rossz fiú. De soha nem viszi semmire. Érted?

Az alkonyat közeledtével a kilátó látókörét betöltötte David Mento széles teste. Az utca végében, a sarok mögül bukkant föl először hatalmas pocakja, majd a himbálódzó fekete bőrtáska, amellyel Mento teste és családja egyensúlyát igyekezett fönntartani. Hogyhogy a családét?, kérdezheti az, aki nem jön rá, hogy ebben a fekete, fémezős bőrtáskában Mento naponta vitte haza a Pálma kávézó-cukrászda napi bevételét. A Kajtez-kapunál álldogáló fiúk ugyanazzal a csillogó tekintettel követik majd, mint Mento albérlőjének, Elzának a lépteit, aki a művészeti iskola modellje volt. Amikor Elza elindult otthonról, az éppen ügyeletes mesélő elhallgatott, még ha éppen a legérdekesebb résznél is tartott – mert mivégre a szavak, ha az utcán ott ring előttük Elza keble, Elza csípője, térde és bokája? Míg a káprázatos hátsója el nem tűnt a sarok mögött, a Kajtez-kapunál mély csönd honolt; Sabahudin emlékszik, hogy ilyenkor még nyelni is alig mert, és a szemét lesütötte, mintha a cipőfűzőjét kéne megkötnie.

Belépnek majd Sabahudin látókörébe Nihada Kotur kéményseprő albérlői is, egyikükkel Sabahudin jól együtt tudott énekelni a brčkói pálinka első poharai és a nőkről szóló örökös történetek mellett. A nap során két alkalommal a szomszédos utca „leveles” házából elindult és visszatért egy apró, vastag szemüveges asszonyka, akinek családnevét különleges élvezettel lehetett kiejteni: Gospićné. Sabahudin akkori nyelvérzéke nem érzékelte azt az alapvető különbséget, amit a név jelentésébe és értelmébe a tévesen kiejtett cs hang ágyazott. A „leveles” házat és mérges kutyafalkával teli udvarát övező túl magas falak a Gospić-házat és életét a titok folyondáraival borították, amely a szomszédság női tagjainak mindig éhes

szájába sok falatot adott, a Kajtez-kapu előtt pedig a legfurcsább, kémkedésről, pókerpartikról, bűnözésről szóló történeteket szülte.

– Póker, ugyan már?! Micsoda baromság! – mondja majd egyszer a hírhedt Emin Šintor, amikor, mintegy véletlenül, odavetődött két világjáró útja között. – A vénasszony vedel.

Így árulta el Šintor azt a titkot, amely miatt Sabahudin és Mansud több napot és éjszakát töltött el együtt, végigjárva a csak általuk ismert, padlásokon kanyargó utakat, átugorva számtalan kerítést, hogy megleshessék, mi is történik tulajdonképpen Gospićné házában és udvarán.

A Kajtez-kapu előtt, a kilátónál, legendákat meséltek Emin Šintorról. Sabahudin hamar rájött, hogy sehova nem vezet az, ha megpróbálja szétválasztani a lehetségeset a hihetlentől – és úgy döntött, hogy az Emin Šintorról szóló történeteket igaznak fogja tekinteni, leginkább egyetlen ok miatt: maga Šintor soha egyetlen szót sem ejtett önmagáról. Azon az éjszakán, amikor kifulladásra megjelent Sabahudin galambdúcánál, hasra vetve magát a szén- és fűrészporban, Sabahudin megértette, hogy csak igaz lehet Emin Šintor titkos, sötét élete, amelyről mesélve az utcabeli fiúk igyekeztek az idejüket múlatni a Kajtez-kapunál. Sabahudin minden kísérletére, hogy valamit megkérdezzen Šintortól, egy dühös „kuss” volt a válasz, hajnalban aztán Šintor megragadta Sabahudin vállát, mélyen a szemébe nézett (Sabahudin emlékszik, hogy eközben egyre fontosabbnak érezte magát), és azt mondta:

– Nem hallottál és nem láttál semmit. Anyád életére?

– Anyám életére, Šintor, nincs para.

Amikor Šintor később nagy ritkán megjelent a Kajtez-kapunál, Sabahudin úgy érezte, a levegőben ott áramlik annak az éjszakának a titka, igyekezett, nehogy önkéntelenül elárulja, hogy őt valami összeköti a nagy Šintorral, távolabb húzódott tőle – és úgy érezte rövid pillanatokra, hogy Šintor jóváhagyólag, szándékosan hunyorítva, az ő irányába nézve, kiejti a Sabahudin számára oly szükséges szavakat: „Így kell ezt csinálni, látod, megy ez neked.” Sabahudin ilyenkor idősebbnek és erősebbnek érezte magát, biztos léptekkel tartott hazafelé, lazán, de türelmetlenül, hogy mielőbb bejegyezhesse a *Naplóba* a kilátóban tett mai megfigyelését: *Minden nap minden tekintetben egyre jobb vagyok.*

Önkontroll

Apja sokszínű házi könyvtárának darabjai közül Sabahudin mindenféle tudás iránti éhségét ezen a nyáron egy vékony könyvecske elégítette ki leginkább, amelynek hiányzott a borítója, megsárgult lapjai gyűröttek voltak, és minden másodiknak kinőtt az a híres-nevezetes füle. Rendre nevel-

ve önmagát, Sabahudin kisimítgatta a megsárgult oldalakat, és az értékes könyvet a Karijatida sorozat három vastag kötete alatt hagyta éjszakázni: durva papírjuk, összefogva címük súlyával (Az alkotó evolúció, A Nyugat bukása, Esztétika) azt eredményezte, hogy az *Önkotroll tudatos önszuggesztíóval* című könyvecskét úgy vehette reggel kézbe, mintha új lett volna.

E könyv eredetét apja könyvtárában Sabahudin szükségszerűen összekötötte nagybátyja és névrokona, a kommunista és grafikus, jasenovaci vértanú Sabahudin Zolj rövid, szomorú és fényes életével. A rá való emlékezésnek Mahmut Zolj házában szilárd, tárgyasult formái voltak: a ferde, préselt forgácslapokból álló falon, amely számtalan tetűt és csótányt rejtett, díszes keretben ott lógott egy 1941-es emléklap, amely mellett Sabahudin nem tudott úgy elmenni, hogy meg ne álljon és el ne olvassa rajta a saját nevét. A rövid borzongásokkal kísért eszméletvesztés, amely Sabahudin büszkeségéből fakadt, nem akadályozta meg őt abban, hogy úgy képzelje, Tito aláírása a pergamenes papír jobb alsó sarkában akár cirill betűs TO-nak (AZ-nak) is olvasható. A dívány gyomrából Sabahudin előbányászta a *Grafikai évkönyvek* példányait, és egész nyalábbal vitt át belőlük a galambdúc szent nyugalomába, egyre csak lapozta ezeket a nagyméretű, sima lapokat, amelyek a háború előtti távoli napokról szóltak, és a hihetetlen eseményekről ebben a városban, ahol, íme, az ő élete is történik – mindezt addig, amíg a feje le nem bukott zsidbadt jobb kezére. A családi perpatvarok, valamint a gyakori és hirtelen szerelembe esések miatt érzett bánat Sabahudin forró fejében egy-egy pillanatra fölébresztette az öngyilkosság gondolatát is: ilyenkor eszébe jutott a *Grafikai évkönyv* 1938-as példánya, amelyben ráakadt egy szövegre az Öngyilkosok Szarajevói Klubjáról, és azt gondolta, hogy csak ez hiányzik neki, ez a klub, hogy szert tegyen arra a hihetetlen erőre, amelyre az öngyilkosság hősi tettehez szükség van. Maga a sors adta a kezébe azt a könyvecskét – és ugyan mi más lehetett, mint a sors, morfondírozott Sabahudin –, amelyben benne volt minden problémájára a megoldás és a recept minden bajára, amelyek könyörtelenül támadták törékeny és sírós lelkét. Mivel eszében tartotta apja tanácsát-utasítását: „A leckét akkor lehet a legjobban megtanulni, ha lemásolják” – Sabahudin hangyányi betűkkel beleröptette a *Napló*jába azokat a tanulságokat és bölcsességeket, amelyeket ez a sors rendelt könyv mutatott meg neki:

– Minden ember olyan, amilyennek magát képzelem; mindenki annyit ér, amennyit gondol magáról. A sikertelenségtől való félelem sikertelenséghez vezet; a sikerbe vetett hit sikerre visz. Az, aki hisz abban, hogy sikere lesz, legyőz minden útjába kerülő akadályt.

– Azok vagyunk, amit mi magunk saját magunkból megalkottunk, és nem azok, amivé a sors tett bennünket.

– *A vágy nagy erő, de mindig ellenünk fordul. Ezért szabaduljunk meg a vágytól, csak a képzelőerő vezessen bennünket.*

Az első kísérlet, amelyet Sabahudin megpróbált, azzal a céllal, hogy leellenőrizze a sors szabta könyv tanácsait, sikerrel járt: pontosan hétkor a Patke csúcsán lévő jegenye alatt megjelent az őzikeszemű kislány, akinek előző nap, legyőzve lába remegését, azt mondta: „Holnap hétkor a jegenye alatt.” Megjelent tehát, mintha kötélén húzták volna, amelyet az ő képzelőereje feszített ki a jegenye és a lány roskadozó háza között, a felső utcán. Megérkezett, és íme, ott áll és vár, míg ő össze-összeakadó lábakkal lépdeli át azt a sík terepet, amely a lány forró, folyamatosan pásztázott testétől elválasztja. Hogyan kell magabiztos és erős maradni?, morfondírozott, miközben végtelen távolságra, egy egész méterre egymástól sétáltak le a Kovačiról; szándékosan kerülte el a Patkén levezető utat, ahol, minden bizonnyal, ki lennének téve a tekintetek kereszttüzének és a Kajtez-kapu előtt álló ügyeletes társaság megjegyzéseinek. Emlékszik, hogy a Baščaršija felé haladva a lány folyamatosan beszélt, de hangja elhalt az ő belső hangjának visszhangjai között, amely azt ismételte: *Minden nap minden tekintetben egyre jobb vagyok.* A kimondott szavak mágikus ereje csak akkor jelentkezett, amikor harmadszor kerültek meg Bezistant, amelynek falai alatt már ott sűrűsödött az alkonyat. Ettől a pillanattól fogva Sabahudin már föl tudja idézni a lány szavait:

– Amikor magunk vagyunk, én *engedek*, hogy megfogd a kezem. Ha senki nem lát bennünket, *megcsókóhatod* az arcomat. Nem *engedek*, hogy a kezeddal bárhol megtapogass. Sabahudin érzékelte a berzenkedést, amit a megismételt „engedek – nem engedek” váltott ki benne – de mi ez az egy hiba (amelyet ő majd gyorsan kijavít!) hosszúkás arcának fényével szemben, amelyet vállának meztelen, hamvas almáira hulló ruganyos fekete haja keretezett? A lány mandulaszeme, az a tekintet, az az – úgy tűnt számára – okos őzike tekintet – ezek miatt lenyelte azt a már kimondásra váró megjegyzését: Nem *engedek*, hanem *engedem...* és nem *csókóhatod*, hanem *csókolhatod* – elhalasztotta ezt a mondatot egy alkalmasabb pillanatra, mert lesznek későbbi pillanatok, kétségtelenül, ha már ilyen jól indult minden.

A későbbi fájdalomért és bánatért, amit abban a jeges decemberben és szilveszteréjszakán okozott Őzike (mert ezen a néven írt róla Sabahudin a *Naplójában*), Sabahudin nem fogja okolni se a *sors rendelte könyvet*, amelynek köszönettel tartozik, hogy Őzike egyáltalán belépett az életébe és napjaiba, se Őzikét, aki, mégis, érzékeinek egy területén, mégis arrébb mozdította a *nem engedek* határát – hanem csakis saját magát okolhatta és azt a percet, amikor elhalasztotta annak a bizonyos mondatnak a kiejtését, amely, ha elhangzott volna, egészen biztosan az ő kezébe adja a szerelem

frontvonalán folytatott harcok minden fő fegyverét. A *sors rendelte könyv* beszélt, és ő gyorsan átírta a *Naplójába*:

– *A sztoikusok a képzelőerejükre hagyatkoztak, amikor nem azt mondták: „Nem fogok szenvedni!”, hanem azt: „Nem szenvedek!”*

– *A „szeretném” szó mindig magával hozza a „de nem tehetem”-et. Ezért, ha valami fájdalmad van, soha ne mondd: „megpróbálom eltüntetni”; mert ha fölmerül a kétely, akkor elmarad az eredmény.*

– *Ne érdekeljen, mi az oka a betegségnek; csak állapítsd meg a következményeit, és tégy annak érdekében, hogy megszűnjön. Tudatalatti lényed eltüntetni majd az okot is, ha az eltüntethető.*

Így harcolva lelkének betegségeivel – *Naplójában* világosan megkülönböztette a két kifejezést: a *lélek betegségei* és *lelki betegségek* – Sabahudin olyan becenevet kapott, amelyre nem számított, és nem más akasztotta rá, mint az apja, Mahmut Zolj, félrészegségének élesen látó perceiben.

– Mi újság, te kis *reakciós*?

Sabahudin számára az éjszakai konferenciákról, apja el-elkalandozó éjszakai utazásairól ismerős volt ez a szó, és azt is tudta, mennyire közel áll ahhoz a másik sötét szóhoz: az *ellenforradalomhoz*; a kegyetlen becenév tölcserén át Sabahudin fülébe fájdalom csordult, könnyes szemmel fordult a fal felé, az 1941-es emléklap-ikon felé, ezredszer is a kipróbált imában keresve menedéket és megnyugvást: *Minden nap minden tekintetben egyre jobb vagyok. Önkontroll tudatos autoszuggesztióval.* Kiszaladt a házból, zokogva, amikor az apja két kézzel megragadva maga felé fordította, kilökte tekintetéből az ikont, és azt mondta megróvó és egyben csúfolódó hangon: – Jobb lenne, ha azt mondanád: Minden nap minden tekintetben egyre nagyobb szarban vagyok.

Nő az utcalámpa alatt

Mindaz, ami ezekben az években Sabahudinnal történt, megsokszorozódott vibráló lelkében: mindenről azt képzelte, hogy valami titkos jelentése van, és ami nyilvánvalónak tűnik, az csak csalóka álca, ami mögé az a nyilvánvaló dolog elrejtőzik az ő kíváncsi gondolatai elől, amelyekben leginkább önmagával és a világgal foglalkozott – amely világban oly esetlenül próbálja fölfedezni és elfoglalni saját helyét.

Amikor a Miloš Obilić utcából odaért a Kajtez-kapuhoz Šintor BMW-jének hangja – mindenki ismerte és csodálta –, az ügyeletes társaság talpra ugrott, nem is igyekeztek visszafogni azt a türelmetlen kívánságukat, hogy megérintsék azt a fekete fényességet, a bőrt, a masszív kormány bőrrel borított fogantyúját. A BMW-ről Šintor úgy szállt le, mint egy lóról, és Sabahudinnak úgy tűnt, hogy ez nem is az a Šintor, aki holmi üldözők elől

menekülve az ő galambdúcában éjszakázott, akiről történeteket szóttek, Vratniktól Maltáig – hanem maga Old Shatterhand személyesen, akitől Sabahudin éppenhogy elvált, amikor az imént összezsugorította a könyvet, amit olvasott, és össze-összeakadó lábakkal, zavaros és forró gondolatokkal, a szeme elé ereszkedő ködben kilépett az utcára. A Šintorral eltöltött éjszaka kimozdította a helyéből azt a gyöngécske fogódzót, amely köré Sabahudin pubertás-gimnazista identitása rendeződött: ahogy Šintor közeledik feléje, olyan léptekkel, amelyek Sabahudin számára semmiképpen nem mondhatók mindennapinak, hanem különlegesnek, és ahogy kezével int, hogy kövesse a Kotur-ház sarkáig – Sabahudin úgy érzi, ő tulajdonképpen Winnetou, és hogy éppen ebben rejlett tehát Šintor hasravesztésének titkos értelme ott, sufniájának szénporos padlóján.

- Itt a kulcsod?

- Itt, Šintor, miért kérded?

- Utánam!

Sabahudin érzi, nőni kezdett a saját szemében is, és a BMW köré gyűlt fiúk szemében is: kinyílik előtte Šintor életének szezámajtaja, és most be-lephet a kalandok gazdag barlangjába! „Miért nem szól Šintor egy szót se?”, tűnődött Sabahudin, miközben lassú léptekkel, egymás mögött – elől Šintor, mögötte ő, Sabahudin Zolj, másodikos gimnazista – átvágtak a Jagodić utca macskakövéén. „Miért nem szól? Hova vezet?” Sabahudin jobbra-balra tekingetett, azon aggódva, nehogy Šintor észrevegye nyugtalanságát. „Jó, hogy ő megy elől...” – állapította meg, attól rettegvé, hogy ha Šintor csak egy lépéssel közelebb lenne, meghallhatná a szívverését. A fénykör széléről, amely a házra felfutó levelek zöldjébe akasztott, csodák csodájára ép villanykörtéből áradt, Sabahudin tekintetében bekúszott egy piros ruha és a hozzá tartozó fekete haj, egy ismeretlen nőé, aki az omladozó falat támasztotta. Sabahudin nem mert az arcába nézni: amit azonnal észrevett, az a szeme volt, a könnyesnek és boldogtalannak tűnő fekete, nagy szeme.

- Ez egy barátnőm. Nálad lesz két-három napig, amíg én el nem intézek valamit, érted?

- Semmi gond, Šintor. Ahogy szeretnéd...

Ez a két mondat, amelyet sikerült kipróbálnia remegő ádámcsutkján, száraz ajkain és eltátott száján, mintha megsüketítették volna, és nem hallott semmit abból, amit Šintor beszélt a szomorú szépségnek az utcai lámpa fényében:

- Ez egy rendes srác. Nem kell aggódnod. Olyan, mintha az öcsémnél lennél, érted?

- Értem, Braco.

- Akkor meg mit picsogsz?

- Nem akarok, Braco, sehova menni nélküled...

A pofon csattanása visszaadta Sabahudinnak a hallás képességét, mint-ha az ő pattanásos arcán csattant volna, és nem a falat támasztó, síró lány tiszta arcán, akinek gyűrött táskája kiesett a kezéből, és a macskakövön szétszóródott szegényes tartalma. Sabahudin remegő kézzel emelt föl egy kerek dobozkat; szemének olvasóautomatája regisztrálja: NIVEA, csodálkozik egy pillanatra, hogy nem hallotta az üvegcsörömpölést, hisz, íme, itt hevernek szertesztét szóródva annak a tükörnek a darabjai, amelyben ez a szegény lány korábban azt a szép arcát nézte... Megpróbálta neki odaadni a táskáját, de Šintor keze valahogy pont ott volt, elvette tőle, és a lány melléhez vágta, amely csak most úszott be Sabahudin ködös tekintetébe. „Istenem, mennyire szép”, hasította bele, és ugyanebben a pillanatban a gyomrában érezte a tiltakozás fájdalmas szorítását. „Miért veri?” Ez a szorítás megkétszereződött, amikor Šintor a vállára ejtette súlyos kezét:

- Te meg, csak óvatosan vele. Nehogy panaszkodjon rád. Amit kitalál, azt te azonnal megteszed. Értve vagyok?

- Értve, értve, Šintor, ne aggódj.

- Na, mehettek!

És elindult volna Sabahudin ugyanazon az úton, ha ismét útját nem állja Šintor ellentmondást nem tűrő, parancsoló keze.

- Nem arra. Erre.

Fordulás közben Sabahudin beleütközött a lány mellének ruganyos húsába; és ahogy megroggyant a térde, úgy tűnt neki, mosoly bujkált a lány szemében, ott, az arca előtt közvetlenül, amelyen érezte forró, illattalan lehetét.

Az ujjatlan póló lenge szövetén át Sabahudint égette a lány mellének érintése, és ki tudja, miért és hogyan, eszébe jutott az anyja, és úgy tűnt neki, a hangját is hallja: „Ha egy tükör eltörik, az négy hónap szerencsétlenség.”

(Később, a *kegyetlen önelemzés* éjszakáin, ahogyan *Naplójában* nevezte a saját lelkével való foglalatosságot, elemezgette, hogyan történhetett meg, hogy ezen az éjszakán egyszer sem jutott eszébe a megmentő autoszuggesztív formula. Arra jutott, hogy abban a pillanatban, amikor összeütközött a lány arcával és mellével, megtörtént a legközvetlenebb találkozás egy női testtel, amiben csak része volt hosszú, tizenhét éve tartó érzéki tapasztalásában és életében. Följegyzi, hogy saját reakcióival és viselkedésével nem lehet elégedett, de mindent összevetve, szigorúan véve, mégis *normális keretek között* maradt.)

Egymás mellett lépkedve a Zija Dizdarević utca gránitkockáin, Sabahudin és a szomorú parasztlányka, akinek a nevét se tudta, mind-egyikük a saját gondolataiba mélyedt, amelyek végtelenül messze voltak egymástól: a lány azon tűnődött, miért hagyja így ott Braco, és vajon milyen tennivalója akad, amit nélküle kell intéznie – Sabahudin pedig előre igyekezett menekülni és megoldani azt az alapvető problémát, amely elé egy ismeretlen lánnyal való várható társalgás feladata állította: miről lehet a lányokkal beszélgetni? Lázasan kutatott agyában a beszédtemák után, de mindegyik kevésnek vagy erőtlennek tűnt ahhoz, hogy áthidalja vele a félelemnek azt a mély szakadékát, amely ettől az ismeretlen, szomorú lánytól és már virágba borult, ruganyos testétől elválasztotta.

Egyedül a lánnyal

Hányszor, de hányszor álmodozott galambdúcának magányában a lányról, aki majd egy nap bejön ide, a könyvei és a galambjai közé, hangjával és testével betölti majd a levegőt, amelyben ott szállong a padlás pora, miközben, a galambok tollruhájával együtt, levedlik az ő lelke is. Tekintetét a tető egyik deszkájának nem létező pontjára szegezve építette a lány alakját, haját és ujjait, száját és homlokát. Szépnek, mindenképpen szépnek kellett lennie, de semmiképpen nem lehetett idősebb nála, abban van valami kiábrándító. Megpróbálta Őzikét rávenni, hogy jöjjön el, hogy megmutassa neki a galambjait, de Őzike fájdalmat okozó ártatlansággal kérdezte: „Miért kell megvárni a sötétet?” Odavezette volna őt Sabahudin nappal is, de hogyan lehetett volna azt megtenni az udvari barakkokból leső árgus tekintetek között, az udvarra kitett sámlik között, amelyen a földmérőfeleségek kávézgatnak, megtárgyalva a világmindenség ügyeit, azét a világmindenségét, amelyet az Ogrev fatelep melletti rét három barakkja alkotott, Zinhasovićék háza mellett? Erről álmodozott Sabahudin az elmúlt három évben attól a hétfőtől kezdve – erre egész életében emlékezni fog: hétfő volt –, amikor két-három öntudatlan mozdulat után undorító, sikamlós folyadék ömlött fütyköséből a hasára, egész életében emlékezni fog rá, hogy akkor, abban a pillanatban, az érzékek egész áradata zúdult rá. Az érthetetlen gyönyörűség és a hasában a borzongás, az egész testéből útjára induló erőnek az érzése, a sarkából is és az agyából is a felé a forró húsdarab felé, amelyet öntudatlanul a markában tartott, majd végül az undor és a riadalom. Senkinek nem szólt erről egy szót sem, de egy csapásra érthetőbbé váltak az addig homályos részek Drenko Zlok kimeríthetetlen történetrepertoárjában, amelyet esténként lehetett meghallgatni a Kajtez-kapunál.

És ahogy reszkető kézzel kizárja a lakatot, Sabahudin homályos tudatában végigpörög ennek a három érzéki évnek a története: a nyári mozi melletti mézarszék tetején nyélbe ütött kollektív önkielégítések, a nagyméretű vászonra vetett tüzes tekintetek, ahol, íme, ebben a pillanatban fog megjelenni Dolly Bell, gyönyörűen és meztelenül. Valahogy nyilvánvalóan szégyenteljesnek érezve ezt a közös rejszolást, Sabahudin mindig azon volt, hogy még a film befejezése előtt lecsusszanjon az esőcsatornán, hogy senkinek ne kelljen a szemébe néznie, egészen másnapig, amikor ismét, hallgatólagos megegyezéssel, mindannyian elindultak a Kajtez-kaputól a Baščaršiján át a nagyvilág ajtaja felé, amelyet az *Európa éjjel* film nyitott meg számukra. – Most a baljával ő nyitja a fáskamra ajtaját, a jobbával pedig már a belső retesz melletti gerendán hagyott elemlámpát próbálja kitapintani. Hüvelykjével elmozdítja a recés gombot a lámpa oldalán, és a fénypásmában fölűnnek a fölhalmozott széndarabok, a még szét nem hasogatott csomós tuskók, a mögöttük fölornyozott hasítottfa-fallal.

– De hol lehet itt aludni? – tette föl a kérdést, a küszöbön megtorpanva, Šintor szomorú csaja. Sabahudin a lámpa fényét a padlásra vezető létrára irányította.

– Menj csak be, mindjárt meglátod. Egyet se félj.

És ahogy elmozdította a reteszt, teste ismét a lány mellének mágneses mezejébe került, a lány mellbimbóinak érintését a mellkasán áramütésnek érezte, amelytől megremegett, egyetlen dologra gondolva: „Istenem, el tudom-e viselni mindezt?” Ujjhegyével ért csak a lány bal lapockájához:

– Mutatom. Erre.

Testével a fánysugarat követve a lány szótlanul lépett a létrához, és Sabahudinnak egy pillanatra úgy tűnt, a lány úgy viselkedik, mint egy kezes háziállat: a fülében ismét hallotta Šintornak azt a veszélyes, kétértelmű mondatát, amit végezetül mondott: „Nehogy panaszkodjon rád. Amit kitalál, azt te azonnal megteszed.” Ez a mondat, Šintor szájából, bármit jelenthetett. Elsősorban: „Nehogy valamiben hiányt szenvedjen. Ha dughatnékja van – dugd meg!” Sabahudin megpróbálta egy legyintéssel elhessenteni ezeket a túlon túl merész gondolatokat: ha az elemlámpa fényében az ő arcát figyelte volna valaki, azt láthatta volna, hogy lehunyja a szemét és rövid, határozott mozdulattal csóválja a fejét. A lány azonban már elindult fölfelé a létrán, alacsony sarkú cipőjével tapogatva ki a fokokat, és Sabahudint ismét magával ragadta a félelem: az elemlámpa fényében, ahogy a lány egyre följebb lép, egyre inkább látható lesz mindkét lába, a térdhajlatnak az az izgató puhasága és a comb, egy lány combja, a soha nem látott comb! Ott a bugyija is! Jaj nekem, édes jó anyám! Sabahudin szívének fülsiketítő dobolása betöltötte a fáskamra egész terét, szétvetet-

te a falait, és szétterjedt az álomba merült barakkok közötti csöndben, elárasztotta Kovačič, lehömpölygött a Baščaršiján egészen Bezistanig, a nyári moziig és a mézárszék bádogtetejéig. Hirtelen azt kívánta – ő, bár csak megtehetné! –, hogy megérintse duzzadt fütykösét, amely olyannyira ágaskodott a létra teteje felé, éppencsak hogy megérintse, és belőle máris, mint egy tűzoltócsőből, kispriccelne a megkönnyebbülést hozó áradat.

– Nem látok én itt egy kukkot se.

– Hallod-e, komám, az orromig se látok!

– Itt vagyok. Jövök – suttogta Sabahudin, suttogással igyekezve elrejtetni teste reszketését, és elindult föl a létrán, mímelt köhögés okán meg-megállva, és így szándékosan lassítva a fölérkezést.

A fénysugárral odamutatott a matracra, ahova a lány leülhetett, és ő ezt meg is tette, némán, egyetlen kérdés vagy fölösleges mozdulat nélkül.

– Fogd meg egy kicsit. Világíts ide.

A gázlámpa fényében, amelyet Sabahudin Besim bácsi pincébe száműzött lomjai között zsákmányolt, már a padlás egész, szűk terét látni lehetett, és ugyanebben a pillanatban onnan, a galambdúc dróthálója mögül, megmentőként, fölhangzott a galambok bűgása. A lány fölemelte a fejét, körbefordult, és meglátta a háló mögött Sabahudin tollas állatseregletét, ahonnan a burukkolás hallatszott – és arcát elöntötte a hirtelen boldogság mosolya.

– Szép itt nálad...

– Mondtam... Ez az én *bázisom*. Az meg a galambdúc.

A lány csöndben körbenézett Sabahudin bázisán, a falakat, a könyvespolcot, a fölötte sötétlő *Csillagos ég térképét*. Nem szólt semmit a közepén fekete ponttal ellátott fehér kartonlap láttán se, amely rajzszögekkel volt odafogatva a deszkára (amit a fiú a hipnotikus gyakorlataihoz használt). Sabahudin óvatosan, szinte lopva figyelte a lány arcának és tekintetének mozgását – ő maga behúzódott a szembesarokba (minél távolabb akart lenni a lány testétől, amely nem tért ki, ha el kellett menniük egymás mellett). „Milyen szép, istenem, milyen szép!” Miközben magában megfogalmazta és kimondta ezt a mondatot, a lány arca felé fordult, és Sabahudin látta nagy, kerek szemét: úgy tűnt, eltűnt belőle az a nedves visszfény, amit a könnyek okoztak. Csak a pupillája mélyén fénylett két pontszerű sugár.

– Nem vagy éhes?

Megvonta a vállát, mint akinek mindegy, és Sabahudin úgy gondolta, inkább megkérdi még egyszer:

– Tényleg nem vagy éhes?

– Nem. Nem tudom. Éppen tudnék valamit enni, csak álmos nem vagyok.

Sabahudin lábujjhegyen osont végig az alvó barakk hosszú deszkafo-lyosóján, és már megpróbálta összefoglalni az aznap esti történések hevét, kibogozni rejtett értelmüket, mert biztos volt benne, hogy van valami ér-temük. Eszébe jutott apja egyik részeg bölcsessége: „Minden mindennel kapcsolatban van.” Amikor egy kenyérdarabbal és három paprikával visz-szatért a *bázisra*, és azt látta, hogy a lány, térde fölé csúszott szoknyával, már alszik is, akkor gyorsan elkapta a tekintetét a bőréről, és hangtalanul a matrac mellé tette az ételt.

Megvirrad-e vajon?

Megszondázva saját lelkének borús tengerét, Sabahudin különleges ké-pességet fedezett föl magában: bármikor képes volt átköltözni egy másik lénybe, egy másik élő emberi lénybn, majd annak a gondolatait gondolni tovább, annak a szavait használni. *Naplójába* ezt írta: „A lelkem úgy visel-kedik, mint valami folyadék.” Fülébe utcán, menet közben elkapott beszél-getések töredékei költöztek, és ő ezeket rakosgatta össze, tovább haladva, értelmes egésszé, saját belső, második hangjával. (Ott, a *Varteks* bolt előtt, két hang jutott a füléig, az anyáé: „Menjünk be, nézzük meg...” és a fiáé: „Dehogyan megyek. Menj be, és nézd meg te.” És Sabahudin, Marindvor felé haladva, folytatta magában a beszélgetést: az anya, majd a fiú monda-tait egészen addig, amíg ki nem találta, hogy az anya nézelődne, a fiú meg vásárolna. A fiú tehát iskolába jár itt, Szarajevóban, az anyja látogatóba jött, és venne a fiának valamit, talán éppen nadrágot, ha sikerül valami olcsót találni, de a fiú röstell ki-be járkálni a boltokba, megtapogatni az árut, aztán nem venni semmit...) Sabahudinnak úgy tűnt, napról napra nő ez a képessége, hogy a dolgoknak megismerje az okát, a kimenetelét és az értelmét, és közben zsugorodik ösztönös lényének az a tere, amelyből szá-mos, hiábavaló, de fájdalmas bánat és félreértés következett. Saját gyakori és hirtelen szerelembe eséseit megpróbálta kapcsolatba hozni ezzel a fölfede-zett képességével, hogy tudniillik más lényekbe tud költözni. „Amikor szerelmes vagyok – írta a *Naplójába* – csak annyit jelent, hogy egy olyan emberbe, egy olyan lénybe költözöm, aki őt szereti.” Úgy tűnt, látja a lélek útjának íveit, spiráljait és kanyarait, és hogy hamarosan elérkezik az a nap, amikor, végre, mindent tudni fog: mi honnan jön és hogyan keletkezik, és hová sodródnak az emberi lelkek a szerelem törékeny ladikján. Ezt jegyez-te föl: „A szerelem egy alma, amelyet a kezemben tartok! És annak adom, akinek akarom.”

Miközben hiába próbál elaludni, mozdulatlanul fekvé a ráeső harma-dán annak a franciaágynak, amelyen a fivéréivel osztozott, éber és világos tudatának tükrében látja azoknak a lányoknak az arcát, akiket megaján-

dékozott ezzel az almával – a szerelemmel. Zorica duci, kerekded arcát, akinek a vállára hajtotta a fejét a zborniki iskola udvarában, a fészerben álló halottaskocsi plüss ülésén, akkor is rettegett, hogy hallani a szíve zakatolását. A tükörben elhomályosodnak, egymásba úsznak és darabokra hullanak a lányok arcai, akik ez után a másodikos élmény után léptek az életébe, a halottaskocsis emlék után, és ő eltűnődik: minek a jelen, minek az előrevetülése lehetett az a halottaskocsi, ahol, a poros gerendákra köpködve, elszívta első cigijét, és először reszketett a szerelemtől? A galambdúcban, nyári fekhelyén, fáradtan és nyugodtan, most egy nő alszik, akiről nem tud semmit azonkívül, hogy Šintor hozta oda, hogy néhány napig marad, hogy Šintor eljön majd érte, és hogy elképesztően, elviselhetetlenül szép. A lány alszik – Sabahudin virraszt, a lány arcával éber szeme előtt, virraszt, és kezével meg-megérinti mellkasán a forró sebeket, azokat a helyeket, ahol megégette a lány rugalmas mellének érintése. Fönről, a Zinhasović-házban lévő vegytisztító fölötti utcai lámpa sárgásvörös fénye végigcsorog a Halimbašić utca macskakövén, a barakkjuk előtti udvaron, majd darabokra törve betéved a szobájukba is, ezért Sabahudin látja alvó fivéréi arcát. „Nekik fogalmuk sincs, mi történik”, gondolja, és az irigység helyett valami felsőbbrendűség kezd benne mozogni. Hosszan állt az ablaknál, átcélozva, mint valami kétsövűvel, a húgy sugarával az alacsony ablakkereten. Fönt, az ég kék magasában ott zizegtek a csillagok, balra, a távolban, egymást ugatták az éjszakai kutyák, mozgásukra Sabahudin az ugatásuk hangjából következtetett: most a pločei temető sírjai közt vezető meredek macskakövön mennek fölfelé, most átmennek Pločén, bemennek az Alijagić utcába, eltűnnek Miščin dzsámija mögött... A beállt végtelen csöndben Sabahudin úgy érezte, egyedül van az egész világon. Hihetetlennek tűnt, hogy ott, az udvari sötétség végében, a barakk alacsony tetejének vonalában, a Zolj család fűskamrájának deszkafalai mögött – ott fekszik, alszik, lélegzik egy nő meztelen teste. Álom lenne? Nem, a heréiben érzett ólomsúly és húgycsővének zsibbasztó szúrása egyértelmű bizonyíték. Megvirrad-e vajon?

Az átvirrasztott éjszaka az aggódó fáradtság és titok árnyékát vonta Sabahudin arcára; szemében sós homokszemeket érzett, amelyek miatt folyton pislognia kellett, pupillái a megkönnyebbülés elégedettségével fogadták be a fényt. Ahogy kiugrott az ablakkereten, úgy érezte, az udvar tárgyai nagyobbak és mások lettek: a tyúkólak, a fém kátrányoshordók, az ablakok alatti padok... Gyors, nesztelen léptekkel osont el az ablakok alatt, szívében valami megfoghatatlan szűküléssel. A kamrában minden ugyanolyan volt, mindent a helyén talált, mintha az éjjel mi sem történt volna; fentről a galambok szokásos, jól ismert reggeli burukkolása, a deszkák ré-

sei között betűző éles fénysugarak, bennük a millió lebegő porszemmel és a létra, a tegnapi létra...

Fölkukkantott a padlóba vágott résen, és az első, amit meglátott, az üres, gyűrött derákalj volt: a fájdalom átlós ostorcsapása suhintott végig a bal vállán és a szíven, mélyen belemarva a hasüregébe is. Csak álmodtam volna?, fogalmazódik meg benne a kérdés, még mielőtt a drótháló mögül fölcsettanna a lány vidám hangja – a szavai egyetlen pillanat alatt boldogsággal töltötték el a szívét:

– Hé-kás! Te meg mit bámulsz?

A nő a galambdúc padlóján ült, az elszórt búzaszemek és elpotyogtatt galambszar között, kezében Sabahudin kedvenc galambjával, a fehér zombori pörtlivel.

– Semmit, csak nézem, hol vagy.

– Aztán minek?

– Muszáj. Šintor megfojt.

– Milyen Šintor?

Sabahudin a nyelvébe harap, mert már-már kimondta, hogy hát az, aki idehozott, de eszébe jutott, hogy a lány tegnap este, a leveles ház alatt Šintort Bracónak szólította; és az jutott eszébe: „Šintor egy szakállas poént vetett be, erre Szarajevóban már egy lány se bukna, még hogy Braco!” Mintha nem hallotta volna a kérdést, Sabahudin elfoglalja magát a lány vacsorának szánt reggelijéből maradt kenyérmorzsa és paprikamagok összesöprésével és földre szórásával. De hiába.

– Milyen Šintorról beszélsz, te?

– Tőle vettem ezt a pörtlit.

– Milyen pörtlit most meg?

– Azt, ami a kezekben van. A nőstény pörtlit. Az izmirit.

– Jaaaaa – ezt! Szép.

Sabahudin föllélegzett. A beszélgetés elkanyarodott Šintor titkának leleplezésétől. Majd megtudja később, valamikor – gondolta –, de nem tőlem.

– Hogy hívnak?

A lány hangtalanul elnevette magát, és Sabahudin elcsodálkozott, hogy ez az oktalan nevetés is megszépíti. Nem logikus, gondolta.

– Dolly Bell – válaszolta összeszorított fogsorral, amelynek fehérében ott virított egy sárga kukoricaszem.

– Hülyéskedsz. Komolyan kérdezem. Én Dino vagyok.

– Komolyan mondom. Dolly Bell.

Sabahudin megpróbált ugyanolyan naivan válaszolni.

– Ha jól tudom, Dolly Bell szőke.

– Na és. Én is lehetek szőke. Bracónak fodrászszalonja van Milánóban.

Šintor verekedései, legendás csalásai, átverései és rablásai régóta közszájon forogtak, de ezt Sabahudin most hallotta először: fodrászszalon! Milánóban! Šintor életében minden elképzelhető és lehetséges volt, de ez mégis lehetetlennek tűnt. Az arcába meredt, és megértette: hisz ez a lány mindent elhisz!

Šintor után kutatva

„Hisz ez a lány mindent elhisz”, gondolta Sabahudin, és azt érezte, a galambdúc-bázisának imént még végtelennek tűnő tere összeszűkül és zsugorodik. Hiába igyekezett találni egy pontot, ahol megnyugodhatna a tekintete: a levegő telítve volt a lány ártatlan, szép arcával, mindenhonnan néma tekintetének két parazsa villant elő. Sabahudin arra gondolt, hogy a legokosabb az lenne, ha kint keresne valami munkát, és a szabad levegőn mindent alaposan átgondolhatna, megtalálhatná a módját, hogyan vészelhetők át a napok Šintor érkezéséig, miközben nem kéne semmiben melléfogni, nem kéne leleplezni Šintor hazugságait. De ugyanabban a pillanatban azt is világosan látta, hogy ha kimegy, akkor öt perc múlva már vissza kívánna jönni, és csak bajban lesz, mert ki kell találnia valami kifogást a visszatérésre. „Ha legalább elkezdené valamit mesélni...”, fogalmazódott meg benne a kívánság.

– Hányadikos vagy?

– Óh, régen abbahagytam én a sulit.

– Én a hatodikat fejeztem be.

– Csak?

– Nem csak. Ez most a második. A második gimi, érted?

– Nem buktál meg egyszer se?

– Dehogyan buktam. Jeles voltam. Most egy kicsit lemaradtam. Hülyeségek miatt.

Az ismét beállt csendben Sabahudin megértette, hogy a lány kedvetlensége mögött csak egy kérdés bujkál: hol van és mit csinál Braco-Šintor, és főként mikor jön.

– Elmenjek megkeresni?

A lány kezéből fölröppent a pörtli-galamb, és Sabahudin megrettent az apró, gyors léptekkel közeledő testtől. Dolly Bell odaült mellé, a lábához, és mintha imához emelné a tekintetét, gyors és forró csókot nyomott Sabahudin száraz ajkának sarkába:

– Szivi vagy.

Szája sarkában a lány csókjának bélyegével Sabahudin egész nap a patkei haverok gyülekezőhelyeit járta végig: a Kajtez-kaput, Hamo Vejzagic

gumijavító műhelyét, Hitler játszóterét, a baščaršijai piacon tornyosuló görögdinnyehegyet. „Látta valaki Šintort?” – ez a mondat tucatnyi alkalommal is elhangzott, és a megkérdezettek arcára gyanakvó mosolyt csalt: „Mi dolgod neked Šintorral?” Sabahudin úgy döntött, nem kérdezősködik tovább, hanem letelepedett a kultúrházban, az ügyeletes dominózó banda közé, tartva a galambdúcba való visszatéréstől. A kultúrház igazgatói szobájából kikandikált az új igazgató:

– Fiatalember, mehet egy parti?

– Nincs hozzá kedvem, igazgató elvtárs – válaszolta Sabahudin.

– Miféle világfájdalmat vettél a válladra? – faggatózott az igazgató Sabahudin asztalához ülve, ujjai alól az óra fogaskerekeinek surrogása hallatszott. Mivel már nem kerülhette el a betervezetlen sakkozást, Sabahudin alkudozni kezdett.

– Na jó, de csak egy ötperceset.

– Tizenöttnél alább nem adjuk.

– Annyi ideig nem tudok koncentrálni. Sok a tizenöt perc.

– Az egész világ a feje tetejére állt! – kiáltotta hangosan az igazgató, a többiek felé fordulva az asztal mellől, és ujjával Sabahudinra mutatva, aki a legszívesebben elsüllyedt volna. – Nézzétek csak ezt a fiatalembert! Nem tud koncentrálni, ha van ideje. Ha nincs – akkor tud. Hát hogy is van ez, azt a rézangyalát?!

– Csak így egyszerűen. Ha tizenöt percet játszom, akkor mindenféle gondolkodok, ha öt percet, akkor csak a sakkra. Nem így van?

– Mik ki nem derülnek ebben a bolondokházában! Na válassz, te pancser!

Lépegetett hát Sabahudin, az egyébként kisujjában lévő harci kedv nélkül, körülötte kopogtak a dominózók, a lemezjátszó hangszórója ordított, fiúk-lányok ébredő teste ringott a legújabb táncőrület, a tviszt ritmusára – de Sabahudin szeme előtt csak a galambdúcbeli igéző tekintet lebegett. „Biztosan sír már”, gondolta, és a legszívesebben maga is sírva fakadt volna.

– Mattocska, fiatalember! Ez bizony az, akárki akármit mond! – tette közzé az igazgató saját győzelmének hírért, de a hangja beleveszett a kultúrház termékének hangos zsvijába.

Sabahudin nem érezte szükségesnek, hogy magyarázkodjon. Az asztal kemény lapján könyökölve szemlélte a dominózó társaságot és a többi léhűtőt, és mindenki üresnek és ostobának tűnt: mit keresek én itt, édes istenem? Az igazgató arcán aggódó árny suhant át: mi történik vajon ezzel a fiúval? Sabahudin ráemelte tekintetét az igazgatóra; megértette a ki nem

mondott kérdést, és gyöngécske mosolykísérlete zavart és tehetetlen vállvonogatássá változott.

– Megyek. Látja, hogy ma nem megy nekem a sakk.

– Látom, még szép, hogy látom – mondta az igazgató, és kikísérte Sabahudint a bejárat üvegajtaján át, le a betonlépcsőn, a Sandžaki utca simára koptatott kőlapjáig.

Az igazgató kezét, amely a vállán nyugodott, Sabahudin zavarában kétszeresen is kényelmetlennek érezte. Összekeveredett benne a megértés összekacsintó, vállát melengető öröme és a háritás, amit az igazgató betérése váltott ki, abba a térbe, ahol a hallgatás súlyos fala mögött ott lapult Sabahudin titka. Mintha röntgensugarakkal hatolt volna be Sabahudin gondolatainak a sötétjébe, az igazgató megtorpant.

– Várj. Nem faggatlak. Csak azt akarom mondani: nekem bármit elmondhatsz. Ha nehéz...

– Hagyjon. Nincs semmi baj...

– Tudom. Tudom, mit akarsz mondani. De ismétlem, az én irodám ajtaja nyitva áll. Én is szenvedtem, tudom, milyen az.

– Köszönöm. Sietek.

– Siess, ha sietned kell... és fel a fejjel! Szívós fiatalember vagy te...

„Szívós fiatalember vagy te” – ez visszhangzott Sabahudin fülében, ahogy lassan lépkedett, és a tarkóján érezte az igazgató tekintetét, golyóként hatolt a koponyájába, és összeakasztotta a lábait. Úgy döntött, bekanyarodik Abdesthanánál jobbra, hogy megszabaduljon az őt követő tekintet súlyától. A zsebében kitapintotta a papírpénzeket, amelyeket Šintor gyűrt oda tegnap este, és úgy döntött, megszámolja. Hatezer! Elképesztő! Miért adott ennyi pénzt? Mintha egy hónapig nem jönne vissza. Mégis, hogy képzelte?!

Az alkonyodó udvaron át Sabahudin úgy közelítette meg a galambdúcot, mint egy vesztőhelyet. Úgy tűnt, mintha valaki megmozdította volna a kamraajtón lógó lakatot: a sárgarézbe vésett Elzet fölirat látható volt, márpedig ő nem így szokta hagyni.

– Valaki hozzányúlt a lakathoz – szólta be a csapóajtó résén át. Föntről, a fekhely felől, már hallotta is a lány hangját:

– Megtaláltad?

– Nem – mondta a padlóra telepedve.

Apa mindent tud?

Sabahudinnak később sokszor eszébe jutott, hogy ezen az estén (a lány második éjszakája volt ez Sabahudin galambdúc-bázisán) vette észre először a lány egyszerre furcsa és mulatságos képességét, hogy akár beszéd

közben, egyetlen szempillantás alatt el tudott aludni. Előtte még látszott a lány arcán, hogy kíváncsian várja Sabahudin szavait, ezért ő kifejtette: „Bejártam egész Szarajevót”, majd leírta neki a helyeket, ahol megfordult, és az embereket, akikkel találkozott és akiket kifaggatott, vigasztaló föl-tételezéseket talált ki, és épp amikor kimondta a „ha nem lenne valami dolga, nem is hozott volna ide” mondatot – rájött, hogy a lány elaludt. A gázlámpa fényében fehéren derengett a karja, amelyre a fejét hajtotta, rénsnyire nyílt fehér fogsora között látni vélte nyelvének sötétvörös nedvességét. Úgy festett ebben a pillanatban, mint egy gyerek, nemtelen volt, egyszerűen csak egy gyerek, aki álomba menekül a nehéz és kegyetlen valóságból. Sabahudin szeretett volna melléfeküdni a sárga fenyődeszkára, de már meg is rettent saját ötletétől. Arra gondolt, jó lenne néha nem gondolkodni, hanem azt tenni, ami először az eszébe jut. „Túl sokat gondolkodom”, mondta csak úgy, magának, a megrovás és a gyanú eddig ismeretlen hangján. Elcsodálkozott, hogy hirtelen hibává változott az, amit mindig is jó erényének tartott: „Minden bizonnyal tévedek. Ez nem lehet hiba.” Nehezen állva meg, hogy valahogy, bárhogy, legalább szétszóródó hajához ne érve, elbúcsúzzon a hirtelen álomba merülő Dollytól, Sabahudin elfújta a lángot, és az elemlámpával a kezében elindult lefelé a létrán.

Hirtelen riadt föl azon a reggelen, tiszta és éber tekintettel. A konyhából behallatszott az apja halk, reggeli, borotválkozás közbeni énekhangja, az udvaron már kotyogtak a tyúkok, Kovačiban dübörögtek a teherautók. Számba véve a reggeli zajokat, Sabahudin szokása szerint megpróbálta föl-idezni éjszakai álmát. Ezt diktálta neki, második éve, minden reggel az első gondolata, és keze türelmetlenül várta, hogy a *Napló*ba SÁ (Sabahudin álma) jelzéssel beírja a *tűkvilág* történéseit. De hiába erőlködött reggeli, friss agyának határozott gondolata: minden oldalról a sötétség és az emléknélküliség vastag falaiba ütközött. „Mintha halott lettem volna”, gondolta valami távoli, ismeretlen félelem rossz érzésével.

– Honnan, honnan? – a konyhaajtóban az apja szappanos arcából érkező kérdés várta.

- Hogyhogy honnan? Az ágyból.
- Korán keltél ma.
- Dolgom van...
- A galambdúcban?
- Ááááá, nem...
- Haneeeeem?
- A haverokkal. Az Ilidžára megyünk. Fürödni.
- Nem rossz. Lányok is lesznek?

Sabahudin gyomrába belehasított a félelem villáma: szeme előtt megjelent a lakat, a sárgarézbe vésett betűkkel, Elzett, fordítva, ahogyan ő soha nem hagyná. „Csak nem...?”

– Miféle lányok? Mik jutnak eszedbe, apa!

– Jól van, na. Csak kérdezem. Mit idegeskedsz mindjárt?

„Mindent tud.” Sabahudin érezte, hogyan erőtlenedik el a karja, és megpróbálta mozgásra bírni, anya cédulájának fölemelésével. Ködös tekintettel ismerte föl anyja mindennapi üzenetét a pénzről, a kenyérről, a visszajáróról, a tejről és Meliháról, és ebben a néhány pillanatban összeszedte a bátorságát a válaszhoz:

– Nem idegeskedem. Miért idegeskednék?

– Dehogynem idegeskedsz. Mi bajod a lányokkal? A lányok olyanok, mint a só. Lehet nélkük is, de valahogy ízetlen minden.

– Biztos neked van igazad, apa... Megyek is...

Már le is nyomta a bejárati ajtó fehér alumíniumkilincset, amikor apja hátat fordított a tükörnek, amelyben eddig egymás arcát nézték, és odalépett hozzá, alig féllépésnyire. Apja közelségének, jobb keze mozdulatának Sabahudin valami különös jelentőséget tulajdonított. Apja folytatta:

– Várj csak, ezt beszéljük meg. Nem így megy ez. Először is: kell pénz?

– Nem kell, apa, ugyan már.

– De kell az. Az első a pénzügyi háttér – aztán jön a szellemi fölépítmeny. Érted?

És ahogy ott bólogatott, mintegy egyetértve, Sabahudin érezte, hogy apja egy papírköteget dug a zsebébe.

– Kösz, apa.

– Nincs mit, fiatal ember. Jó lesz az, majd meglátod!

„Apa tényleg mindent tud. Ez nem lehet véletlen” – gondolta, erő gyűjtve egy újabb naiv kérdéshez:

– Mi lesz jó?

– Ez, ez az Ilidža. Na, szaladj. De csak óvatosan. Érted?

– Értem, apa. Viszlát...

A barakk folyosóján Sabahudin nem lépkedett, hanem futott, nem futott, hanem repült. Ha apa erről tud, márpedig, úgy tűnik, tud, akkor Dollynak is kell tudnia valamit. Gondolhatta volna, hogy bárki fölfedezheti a titkot – de hogy éppen az apja?! Tegnap a Kajtez-kapunál eszébe jutott, hogy megosztja a titkot Mankós Kikivel, hogy megfelel a rá nehezedő súlyt – de ez, ez tulajdonképpen hihetetlen! „Csak nem beszéltem álomban? De még ha beszéltem is, azt Kerim vagy Midho hallhatta csak, nem a fater! Egyébként sem szoktam álomban beszélni, csak szólt volna már valaki, ha beszélnek...”

Zihálva nyitott be a galambdúcba:

- Jó reggelt, Dolly!
- Jócskán reggel van már, az biztos!
- Figyelj! Kérdeznem kell valamit!
- Hát csak bátran!
- Ne viccelj, hanem válaszolj: járt valaki a kamrában? Hallottál valamit?
- Csak te. Csak a galambokat hallom. Meg a gyerekeket. Itt szoktam kilesni...
- Senki nem járt bent?
- Hallottam volna, ha igen. Miért kérded?
- Csak. Nem fontos. Mondd, mit hozzak? Šintor hat ezrest hagyott itt.

Mit szeretnél, ezt a pénzt neked hagyta.

- Hozz egy görögdinnyét. Mást meg – ami eszedbe jut.

Mínta tűkön ülne, Sabahudin eltöltött este vagy húsz percet a Kajtezkapunál, és megtudta, hogy a nap folyamán kétszer is, szirénázva és csikorgó fékekkel megállt Patkén a rendőrautó, abból Salko Jež ugrott ki, és gallérjánál ragadva meg az első útjába kerülőt, egyetlen dolgot kérdezett:

- Látta valaki Šintort?

Mindkét alkalommal menekülésre fogta mindenki, aki csak mozdulni tudott, csak Mankós Kiki állt ott, hátával a falat támasztva, hónaljában a gumis végű alumíniummankóval:

- Nem láttam én, szavamra mondom.
- Szarok én a te szavadra – káromkodott Salko Jež, és nagy ajtócsapkodással visszaült az autóba.

Ott az Orion – de hol van Milánó?

Sabahudin ma sem tudná megszámlálni a napokat, amelyeket Dolly Bell az ő félhomályos-tollas-burukkolós deszkavilágában töltött: a napok csak múltak, egyetlen végtelen nappá és egyetlen éjszaka sivatagjává válva, amelyekben teljesen összekeveredett a valóság tapintható világa az álmok, a vágyak és a képzelet valótlán világával. A helybeliek és a családja körében is holdkórosként jött-ment, érzékei tompák voltak a külvilág történéseire. Csak pillanatokra eszmélt föl, az ebédlőasztalnál, igyekezve lerázni apja ferde tekintetének súlyát – amelynek nem volt üzenete, világos jelentése. Az utcán a fal mentén közlekedett, észrevétlenül. A kötelező Kajtez-kapubeli üldögélést percekre csökkentette, könnyedén színelve a fogfájást, amely, úgymond, hazakényszeríti. Teljesen száműzte fejéből a gondolatát is, lelkéből a szükségét is annak, hogy valakivel megossza forró titkát. Ugyan kinek és hogyan lehetne elmondani mindazt, ami a

galambdúcban történik? Könnyebben, mint hitte volna, Sabahudin megszokta a lány ruganyos, fiatal testének közelségét: a galambdúc szűk terében a lány teste volt a mozgó középpont, amely mágneses erőteret sugárzott, csak neki, az ő tekintetét, az ő bőrét és érzékeit célozva meg. A futó érintéseknek, a testek egymáshoz támaszkodásának az édességtől már nem akart széthasadni a szíve: ugyanaz a szív, amely korábban úgy zakatolt, mintha ki akarna ugrani hús-, bőr- és csontbörtönéből, most olvadozott, hangtalanul és nagy élvezettel. Hát kinek és hogyan is lehetne erről szólni? Ki lenne a patkei haverok közül az, aki nem röhögné ki, ha hallaná vagy látná, hogy Dolly Bell, Sabahudin kinyújtott teste fölő hajolva a fiú arcát tarkító apró, fehér kamaszpattanásokat nyomkodja ki éppen, miközben Sabahudin oldalra fordítja a fejét, nehogy összeérjen a lélegzetük? És Sabahudin hosszú napokon át tartott előadást a lánynak a galambokról, magyarázta a különbséget az *izmiri* és a *marutani* között, sorolta a nemes vérre utaló ismérveket, a szem, a szárny, a csőr és a tartás közötti különbséget. A beszélgetés szüneteiben a galambdúc levegőjét Sabahudin hangja töltötte be:

*Ora, sei rimasta sola,
piangi e non ricordi nulla,
cerchi sulle tue piccole mani
lentamente, lentamente...*

Eközben Sabahudin maga elől is titkolni igyekezett, hogy ezeknek a szép olasz szavaknak a behízselő hangzásával, amelyeknek nem tudja (de sejtí!) igazi jelentését és pontos kiejtését, szeretné elkápráztatni ennek a lánynak a fülét és eszét, a lányét, aki áradásként mossa ki szívéből és lelkéből az önmagáról alkotott képet, azt, hogy ki is ő, hol van és mi történik éppen vele. A lány időnként rákérdezett: „Ez miről szól?”, és ő válaszolt: „A szerelemről. Azt mondja: magadra maradtál, sírj és ne emlékezz semmire... Valami ilyesmi.”

– Te rólam beszélsz. Szórakozol velem... – mondta halott, bánatteli hangon.

Ha eddig a pillanatig kérdéses is volt Sabahudin érzéseinek a természete, az arcába futó forróság, Šintor befutó képével együtt, aki előbb-utóbb megérkezik majd és elviszi – istenem, el fogja őt vinni!, rémült meg Sabahudin –, teljesen világosan mutatta, hogy már nincs visszaút, hogy a lelke szereti ezt a lányt, és hogy más semmi a világon nem fontos és nem ugyanaz, mert most már mindent ehhez kell mérni és ez alá tartozik, ez alá az egyszerű, kétségbevonhatatlan tény alá: szeretem őt!

Rettentő szükségét érezte annak, hogy megfogja a lány kezét, hogy végigmenjenek a városon, hogy megmutassák magukat a világnak: egyik ők ketten, egy lélek, egy lény, egy test.

– Kimenjünk egy kicsit? – kérdezte, és hangjában a ki nem buggyanó sírás könnyei elsüllyesztették a remény és a kérés csónakját.

– Hiába hívsz. Tudod, hogy nem mehetek sehova...

– Éjszaka van. Senki nem lát meg bennünket.

– És mi lesz, ha épp akkor talál jönni?

– Van itt, a kamra mögött, egy kilátóféleség. Mi mindent látunk – minket nem lát senki.

Minden remény nélkül mondta ki ezeket a szavakat, de a lány megke-reste a padlón fekete magas sarkú cipőjét, belebújt apró, meztelen talpával, és ott állt a galambdúc közepén, mozdulatlan arccal, amely mintha azt mondaná: „Mire várunk?”

Az udvari fáskamrák teteje fölött, a Zinhasović-ház tűzfalának tövében, hamarosan két árnyék jelent meg, két egymáshoz lapuló fiatal test. Alattuk az alvó barakkok éjszakai nyugalma, fölöttük Szarajevó hatalmas, csillagos augusztusi égboltja. A lány bal keze a fiú jobb combján nyugodott, a fiú meg átkarolta a lány vállát, kezét belebújtatva, érintve a nyak simaságát is, a lány hajába.

– Van a bázisomon egy csillagtérkép.

– Honnan van?

– Kitéptem egy atlaszból!

Sejtette, hogy miközben ő kiejti ezeket a szavakat, a lánynak fogalma sincs, mi az a *csillagtérkép* vagy az *atlasz*, de úgy tűnt, ennek most, ebben a gyönyörű, isteni pillanatban nincs semmi, de semmi jelentősége, és hogy a szavak és mondatok, amelyeket a lány bal arcának forróságába suttog bele, csak helyettesítik azokat, amelyeket valójában mondani szeretne, de amelyekhez még hiányzik a bátorsága és az ereje: szeretlek, és bármit megtennék érted!

– Összehasonlítottam. Az eget a térképpel. Szinte ugyanaz.

– Tényleg?

– Tényleg. Látod: az ott a Nagy Göncöl. Látod? A jobb kereke meg amott a bal, és amaz ott a rúdja...

A lány nézte, amit a bal kezével mutatott, hallgatagon bólogatott és időnként felé fordult, az arcába nézett, hogyan is magyarázza az égi titkokat és jeleket...

– Az ott a Sarkcsillag, látod, az a fényes, a legnagyobb.

– Látom, látom...

– Az meg az Orion...

- Az Orion?
- Igen.
- És hol van Milánó?
- Milánó bizony Olaszországban.
- Tudtam.

Dolly úgy ejtette ki ezt, mintha éppen leterítette volna a bánat kaszája, és Sabahudin látta, hogy a szemét elöntötték a könnyek, amelyekben ott csillogott a fájdalom és a szépség száz meg száz szikrája. Miért van mindenben annyi fájdalom?, tűnődött Sabahudin, két tenyerébe fogva a lány szép, eltorzult arcát.

– Nézz rám, nézz rám, kérlek...

A lány fölemelte nedves pilláit, és a sűrű szempillákról a fiú tenyerébe gördültek forró könnyei.

– Ne sírj. Könyörgöm, ne sírj.

Ekkor döntötte el Sabahudin, hogy megtesz mindent, mindent, amit csak lehet, és azt is, amit nem, hogy megtalálja azt az embert, akinek a távolmaradása ekkora fájdalmat okoz ennek a gyönyörű lánynak. A saját szerelmemmel majdcsak megbirkózom – gondolta –, nekem semmi nem fájhat jobban annál, ahogy az ő bánata fáj.

Dupla üzenet a sírásról

Šintort a saját házában keresni – ahol az udvari házikó szűk négyzetében Šintor szegény anyja élt, magányosan – épp annyi értelme volt, mintha pl. a Kamaraszínházban keresné, de, megtörve a bánat tehetetlenségétől, Sabahudin elindult Piruša felé, Šintor házába, azt remélve, hogy az anyja valamit csak tud majd róla, és azt el is mondja. Nekiveselkedve nyitotta ki a nehéz fakaput, amely fölött megcsörrent az odaakasztott fémcserző: az udvar meredek, csupasz macskaköve néptelen volt, és Sabahudin megállt a roskadozó faküszöb előtt néhány hosszúnak tűnő pillanatra, mielőtt a földszintes udvari házikó kicsiny ablakában meg nem jelent Šintor anyjának kendővel övezett arca:

– Mi a baj, fiam?

„Ezt a küszöböt soha nem szokták jó hírekkel átlépni az emberek”, gondolta Sabahudin az asszony fakó hangja hallatán, amelyből ki lehetett hallani az eltökéltséget, hogy meghallgat minden rossz és szomorú hírt, amit egyetlen fiáról hoznak.

– Nincs baj, anyó. Járt erre Šintor?

– Miért keresed? Jobb dolgod is lehetne.

– Csak. Járt itt mostanában?

– Dehogyan járt, hogy az Isten verje meg...

Az asszony elfordította a tekintetét, és Sabahudin megriadt, hogy mégis hiába jött.

– Anyó!

– Mondd, fiam, amit el kell mondanod...

– Ha mégis jönne... Mondja meg neki, kérem... Mondja meg... Hogy sír...

– Ki sír, fiam?

– Senki. Csak ennyit mondjon: Dino járt itt, és azt üzeni neked, hogy sír. Csak ennyit: sír, és ő tudni fogja.

– Persze, hogy sír. Akárki is legyen – mi mást tehetne, mint hogy sír.

Sabahudin elindult kifelé az udvarról, és már nem látta Šintor anyjának száraz arcát, de megállította az öregasszony hangja, amely hirtelen hangosabb és élesebb lett:

– Állj csak meg, fiam! Előbb fogod őt látni, mint én. Mondd meg neki, ha látod, mondd neki: „Šintor, sír az anyád.” Mondd neki: „Az apád is sír a föld alatt.” Ezt mondd el neki. Megjegyezted?

– Megjegyeztem, anyó...

Így indult el Sabahudin a sírásról szóló üzenetével, és most visszafelé jön, anélkül, hogy tudná, hova lép, egy ugyanolyan üzenettel, amelyet át kell majd adnia. Arra gondolt, hogy mindez, ami történik, csak álom – zavaros és bonyolult álom, amelyben kiszárad az álmodó torka, és képtelen segítségért kiáltani, képtelen sírással vagy szóval félbeszakítani a rémálmot és meglátni, végre, a valóságot.

Már az utca végéről észrevette a Kajtez-kapu előtt gyülekező semmittevők nagy és furcsán tarka csoportját. Először meg akarta kerülni őket, de aztán úgy tűnt neki, mintha ott, a Kajtez-lépcső betonján Šintor nevét emlegetnék. Odakanyarodott hát mégis, leszegett fejjel és nesztelen léptekkel, fülelve. Ivan Karlović vitte a szót:

– Ha Rumaš hazudik, én is hazudok.

– Miről? – kockáztatta meg Sabahudin a kérdést.

– Hát nem hallottad? Šintort lekapcsolták a zsaruk. Rumaš mesélte. Személyesen rakta rá a bilincset.

– És mit mondott, miért? – próbálta Sabahudin nyugodtan kiejteni a szavakat, jobb kezét a hasán tartva, mintha szeretné eltakarni a félelem beléhasító karmait.

– A népet verte át. Valahol szerzett olyan földmérő rudakat és távcsöveket, és végigjárta a falvakat Tuzla körül, hogy állítólag utat épített ott az állam.

– És aztán?

– Aztán pénzt szedett be a parasztoktól, hogy ne az ő földjükön menjen át az út, hanem a szomszédén.

- Jól kitalálta – kottyant közbe valaki lelkesen.
- Már mit, te? – kapta föl a fejét Ivan.
- Hát azt, hogy a parasztot addig kell becsapni, amíg ő be nem csap téged. Ez van.

Sabahudin úgy döntött, hogy nem vesz részt erről a becsületességről szóló vitában, fölállt, és gyufát sercintve, lassan hazafelé indult. Könnyű ürességet érzett a bensőjében, amelynek eredetét és okát nem értette. Ha egyáltalán hinni lehet bármilyen Šintorról szóló hírnek – miért könnyebbulna meg ő attól, hogy Šintort bekasztlitzták? Arra gondolt, hogy ebben az önzés kígyója ütötte föl a fejét, és úgy döntött, hogy a szegyen nehéz bakancsaival tiporja el: „Engem nem tehet boldoggá, ami más boldogtalanná tesz.” Messzire pöckölte a csikket, mintha üveggolyóval tenné, és meggyorsította a lépteit, noha még bizonytalan volt, hova is kéne mennie: haza vagy a galambdúcba. Amennyire a galambdúc felé húzta a vágy, hogy Dollyval lehessen, épp annyira távol is tartotta a helytől a félelem, hogy nem tud neki mit mondani. Amit elmondhatna – akár igaz, akár nem –, azt neki nem mondhatja el. „De mégis van valami, amit megtehetek” – gondolta Sabahudin –, „kipuhatholhatom, hová való, van-e köze Tuzlához, abból talán kiderül valami...”

Meglepődött, hogy Dollyt a nap közepén alva találta. Lábujjhegyen lopózott a fejéhez, és térdét átkarolva leült a padlóra. Nézte az alvó lány arcát, amelyről semmit se lehetett leolvasni, és úgy érezte, minden alvó ember arca egy kisgyerek arcára hasonlít. „Ő tényleg egy gyerek – gondolta –, noha teste egy nőé...” Nem merészelte hosszan nézni ezt az érett testet, ismét arcára fordította a tekintetét, félig nyitott, száraz szájára, szárbályos, apró orrára...

– Dolly... Dolly...

A lány megmozdult, érthetetlenül motyogva széttárta a karját és nagyot nyújtózott, magasra tolvá mellkasát:

– Elaludtam?

– Igen. Csodálkoztam is.

Dolly föltápáskodott, összeillesztette két lábát, és betakargatta a térdét gyűrött ruhácskájával.

– Ne kérdezzek semmit?

– Mindent végigjártam. Az anyja nem tud semmit. Az utcán azt mesélik, hogy elment. Tuzlába.

– Tuzlába?! Mit keres ott?

– Nem tudom. Te odavaló vagy?

– Nem vagyok én sehova se való. Most már tudod. Sehova.

Lehajtotta a fejét, mintha síráshoz készülődne.

- Megint sírni fogsz?
- Nem fogok – válaszolta, dacosan fölemelve arcát. – Meg akarok mosakodni. Hozz vizet.

Sabahudin szinte gurult lefelé a lépcsőn, és menet közben kapva föl a padlóról a kannát és a kancsót, kifutott a kamrából.

